

А ЧИ ТРЕБА ВОНО ВАМ?

От піду на фриланс, спатиму досхочу, готуватиму красиві сніданки, ходитиму в кіно посеред дня, вивчу англійську, передивлюся всі відкладені відео на ютубі та прочитаю всі непрочитані книжки. Десь так люди часто уявляють роботу на фрилансі (та що там, я сама так думала). Утім реальність може відрізнятись: інколи це аврал, боротьба з прокрастинацією, купа правок, нестабільний зарібок і «чорний пояс» із самоорганізації.

Буває інакше: ви справді розслаблені, устигаєте ходити на спорт, дивитися всі серіали на нетфліксі та гладити котиків. Але тоді баланс на картці не радує. Такий він, фриланс: кожна година відпочинку коштує тієї суми, яку можна було б заробити.

Я не відмовляю вас іти у фриланс. Інакше сенсу в цій книжці не було б. Просто хочу підкреслити: це підходить не всім, а свобода у фрилансі доволі примарна. Тож варто визначитися: чи це ваше? Розберімося.

Про що ми говоримо, коли говоримо про фриланс

«У 2006 році людину, яка не мала постійної роботи, а просто писала для багатьох видань, вважали безробітною з халтурками. А зізнатися комусь, що ти “безробітний з халтурками”, було соромно. У мене теж був такий період, коли я мав “халтурки”, але не мав робочого місця, де лежала б моя трудова книжка. І я почувався

безробітним, при тому постійно щось робив», — згадує Отар Довженко (нагадаю, що на момент, коли я писала цю книжку, він очолював редакцію «Детектора медіа»).

Про частковий фриланс у ті роки ще не йшлося. Редактор сайту «Новинарня» Дмитро Лиховій (у 2000-х він працював в «Україні молодій») згадує, що журналістам, котрі були в штаті редакції, забороняли писати для інших ЗМІ: «Це вважали неетичним, нечесним, мало не злочином».

Однак навіть тоді із ситуації викручувалися: журналісти писали до інших видань під псевдонімами. Утім чинили так переважно не задля зарібку, а з інших причин — наприклад, щоб написати в іншому виданні те, що не можна оприлюднити у своєму.

У 2023-му до фрилансерів ставляться вже не так. Цей різновид роботи став чимось, про що друзі вигукують: «Оох, класно тобі, я теж так хотів би!». Проте буває, що фриланс не вважають за досвід. А то й гірше: вважають за досвід, що його ліпше б не набувати. Одного разу в описі до вакансії журналіста я натрапила на примітку: «Колишнім фрилансерам не подаватися». Редакторка пояснювала: мовляв, люди, які звикли працювати на себе, не зможуть виконувати вказівок керівництва й діяти в команді. Натрапляла й на таке ставлення замовників: «Фрилансерам даю неважливі завдання — щоб не багато втратити, якщо зникнуть і не здадуть роботу».

Do peri

Щоб позбавитися негативної конотації від слова «фрилансер», можна називатися «незалежним спеціалістом» чи просто «контент-спеціалістом», або «експертом з контент-маркетингу». Це звучить серйозніше й «експертніше», а сенс той самий.

Утім існує і зворотний бік. Коли ви позиціюєте себе як фрилансер, люди автоматично тримають у голові, що до вас можна

звертатися за послугами. Тоді як у разі зі словом «контент-спеціаліст» ця думка не лежить на поверхні.

Уявіть, що піарниці компанії потрібен текст. Як гадаєте, хто на підсвідомому рівні вирине в неї на думці першим?

а) Таня, яка пише тексти для бізнесу на фрилансі.

б) Віка, контент-спеціалістка.

Словом, позиціонування також важливе. Поміркуйте, як ви себе називаєте і як це сприймають люди.

Тенденція така, що фриланс стає чимдалі популярнішим у всьому світі. В Америці, наприклад, цей тренд існує вже кілька десятиліть. За даними фриланс-біржі *Upwork*¹, 2022 року 60 мільйонів американців (39 % від усієї робочої сили!) так чи інакше фрилансили: або суміщали з основною роботою, або займалися тільки цим. Ідеться про історичний максимум — статистика зростає щороку. Фриланс вважають суттєвою частиною економіки США. До того ж найбільше зростання — серед людей з вищою освітою.

В Україні ставлення до фрилансу теж поліпшується. Нарешті цей різновид праці почали сприймати не як «підробіток для мам у декреті», а як «надання фахових послуг на аутсорсі». Це вже не «віддам якійсь дівчинці, хай виконає», а «ми залучили підрядника». Цьому сприяють тотальна цифровізація та тренд на віддалену роботу. Нещодавно компанії воліли бачити свого працівника в офісі від 9:00 до 18:00. Нині звикли, що людина може перебувати будь-де фізично. А також пішли далі: якщо виконавець може перебувати будь-де, то не обов'язково брати його в штат, до праці можна залучити й сторонню людину.

Саме від таких переконань відштовхувався редактор і власник «Новинарні» Дмитро Лиховій. У нього в команді четверо постійних

новинарів та близько двох десятків авторів на фрилансі. На думку Дмитра, такою є оптимальна модель роботи для сучасного ЗМІ.

«Зараз час фрилансерів. Я переконаний, що побудова контенту медіа на основі матеріалів від фрилансерів, а не від штатних журналістів, — це наступний етап розвитку журналістики», — говорить він.

Так фрилансери перетворюються на професіоналів та експертів, а також на підприємців, які продають послуги. Якщо замислитися, фриланс на фултаймі і є бізнесом: ви розвиваєте особистий бренд, рекламуєте свої послуги, шукаєте клієнтів, ведете з ними перемовини, обговорюєте умови, виконуєте роботу й отримуєте за це оплату. Єдина різниця: не маєте найнятих працівників. Хоча інколи фрилансери беруть собі помічників та створюють агенцію, і тоді різниця зникає зовсім.

Домовмося: у цій книжці йдеться здебільшого про фултайм-фриланс — коли зовсім не маєте постійної роботи в штаті. Попри те що варіантів може бути багато:

- 1. Фриланс на фултаймі з великою кількістю замовників** — коли кожен із замовників дає по кілька текстів на місяць, а то й на рік.
- 2. Попроєктний фриланс на фултаймі** — коли ведете лише 2—4 тривалі проекти одночасно й шукаєте не разові завдання, а проекти на кілька місяців зі стійким потоком завдань.
- 3. Фриланс як підробіток у часи турбулентності** — наприклад, це варіант для жінки або чоловіка в декреті чи для тимчасово

НВ

Приймка на полях

Я це пишу не просто, щоб «налити води» в книжку. Коли усвідомлюєш, що ти підприємець, починаєш зовсім інакше ставитися до якості своєї роботи, пошуку клієнтів і розрахування гонорарів. Про це поговоримо далі, зокрема в розділі «Завтра надійде гонорар 100 %».

¹ Йдеться про дослідження *Upwork 2022 Freelance Forward*.

переміщених людей під час війни, котрі на декілька місяців виїхали з дому.

4. Фриланс паралельно з основною роботою — вони ж «халтурки».

До речі

Здивувалася, коли прочитала у вікіпедії: слову «фрилансер» уже кілька століть. У середні віки фрилансерами нібито називали вільних воїнів — найманців. Вони мали власну зброю та воювали за гроші. Звідси й назва: *free* — «вільний», *lancer* — «списник» (такий чувак на коні, озброєний списом). Уперше це слово згадано в романі Вальтера Скотта «Айвенго».

Після початку повномасштабної війни фриланс-біржа *Freelancehunt*, проаналізувавши своїх користувачів, створила портрет українського фрилансера 2022 року¹. За їхньою версією, «пересічному» фрилансерові від 24 до 35 років (але є й 50+), жінок та чоловіків — майже порівну, має сім'ю — половина з них. Студентів з-поміж фрилансерів лише 10 %. Кожен четвертий має роботу в штаті та підробляє, для решти фриланс — основне джерело доходу. З них 60 % здобули вищу освіту, кожен десятий — кілька вищих освіт, а частина — навіть науковий ступінь.

Такі дані руйнують стереотип, що фрилансер — дівчина в декреті, яка заробляє на підгузки та помаду. Фриланс стає повноцінною та популярною формою зайнятості, нарівні з працевлаштуванням у компанії. А отже, це перспективна ніша, у якій тільки-но починають створюватися власні правила гри.

¹ Джерело: <https://freelancehunt.com/blog/portriet-ukrayinskogho-frilansiera-pid-chas-viini/>.

Чому люди йдуть у фриланс

Причин, чому люди звертають свою увагу на фриланс, не так і багато:

- 1) хочуть свободи;
- 2) не хочуть рано прокидатися;
- 3) не хочуть їздити в офіс;
- 4) хочуть більше грошей (так, успішний фрилансер заробляє більше, аніж пересічний офісний працівник);
- 5) хочуть мати час на власний проект: пишуть книжку або створюють свій сайт, планують дитину або вдалися до масштабного ремонту своєї оселі тощо.

Наприклад, авторка текстів для бізнесу Валентина Шимкович стала фрилансеркою просто тому, що їй було важко прокидатися зранку: «За натурою я сова. Тому мріяла побудувати свою роботу так, щоб бути вільнішою. Тепер справді прокидаюся о 12:00, але часто працюю до ночі. Абсолютно задоволена і в штат іти не планую», — говорить вона.

Яна Проценко нині обіймає посаду директорки з розвитку бізнесу на діловому сайті *AIN.UA*, але її кар'єра в медіа починалася з фрилансу — ще в університетські роки вона писала для черкаських ЗМІ, згодом — для львівських та всеукраїнських. Здобувши освіту та попрацювавши ведучою новин на телебаченні, Яна знову повернулася на фриланс. «Я тоді поїхала волонтерити в Грецію. Платили 250 євро на місяць, а я хотіла у вільний час подорожувати Європою — цих грошей не вистачало. Тому стала заробляти, пишучи тексти віддалено на фрилансі», — розповідає вона.

Часто йдуть не «у» фриланс, а «від» чогось: від неулюбленої роботи, від несвободи, від потреби звітувати перед начальством. Натомість приходять не завжди туди, куди збиралися. Очікування

можуть мати розбіжності з реальністю. Щоб відповісти на запитання: «А чи треба воно вам?» — розгляньмо плюси й мінуси такої роботи.

Чого у фрилансі немає

Почнімо з поганого. Хоч я й амбасадорка фрилансу, але визнаю: у нього є недоліки. І їх доволі багато. У мене вийшло цілих 7 пунктів: це на 7 пунктів більше, ніж хотілося б. Зокрема ось чого позбавляє себе людина, яка вирішує перейти на фриланс:

1. Офісних плюшок.

Інколи я заздрісно слухаю розповіді подруги, яка працює у великій компанії: їй оплачують страхування та курси англійської, видали робочий ноутбук, а за потреби вона може користуватися корпоративним таксі.

На початку повномасштабної війни багатьом офісним працівникам допомагали евакуюватися. Компанії оплачували житло тим, хто мусив переселитися із зони бойових дій, і навіть орендували квартири для їхніх найближчих родичів. Деяким редакційним та офісним працівникам 24 лютого платили зарплату наперед, а деяким давали грошову допомогу, щоб ті могли запастися продуктами й іншими необхідними речами. Звісно, таке було не скрізь: зазвичай що більша компанія, то більше в ній «плюшок».

Фрилансер у такій ситуації опиняється сам на сам з проблемою. Добре, якщо замовники виплатять уже зароблені гонорари, а не відкладуть ці гроші у сховок з огляду на форс-мажор. Фрилансери — це завжди остання стаття витрат. У критичний момент компанія спочатку піклується про штатну команду, забезпечує роботу офісу або вдається до релокейту, платить податки та створює запас на кілька місяців — і тільки потім, якщо щось залишиться, можна заплатити фрилансерові.

Історія від мене

Весна 2020-го. Початок жорсткого карантину через COVID-19. Усі мої замовники відвалилися за один день, усі погоджені тексти скасовано. Схожа ситуація в чоловіка (він також тоді був фрилансером). Сідаємо, рахуємо заощадження та суми, яких чекаємо від клієнтів, щоб зрозуміти, на скільки вистачить грошей — якщо раптом це триватиме довго. Нашій дитині лише пів року: страшно.

Від однієї з редакцій я тоді чекала суттєвої суми: протягом попереднього місяця написала для них дуже багато текстів. Раптом отримую довге повідомлення від власниці цього медіа. Пише, що їй важко буде заплатити всю суму, яку вона мені винна. Додає великий абзац про те, який у них класний ЗМІ, як я мушу цінувати роботу в ньому і як вони два роки давали мені змогу заробляти. Потім — прохання поступитися частиною суми. Бо в них зникли рекламодавці, а я мушу вболівати за їхнє медіа та зглянутися на обставини. І натяк: якщо не погоджусь, вони не зможуть співпрацювати зі мною надалі.

Я відповіла чесно: у мене маленька дитина, у мене також зник дохід, ці гроші мені потрібні, щоб протриматися певний час, тому не можу собі дозволити пожертвувати їх редакції. Суму мені заплатити повністю, але за текстами більше не зверталися. Так завершилася співпраця, яка тривала понад два роки.

2. Оплачуваних відпусток та лікарняних.

Кожен день відпочинку або хвороби фрилансера коштує йому грошей: стільки, скільки він міг би заробити. Хворіти й відпочивати, якщо працює на себе, — дорого. Звідси — поширені історії, коли людина йшла на фриланс за свободою та подорожами,

але не влаштовує собі відпустку роками або бере із собою ноутбук у кожную поїздку. Це затягує: коли можете заробити ще більше, важко сказати «ні».

Фриланс потребує, щоб ви завжди були «у формі»: здорові, заряджені на роботу, готові «бігти» і працювати якісно. Тільки-но

НВ

Примітка на полях

Офісний працівник, ідучи у відпустку, може передати частину своїх завдань колегам. А я, наважившись відпочити, починаю готуватися за кілька тижнів: припиняю брати нові тексти, дописую всі домовлені, дочекуюся правок і затверджень. Не можна погодитися взяти текст і за три дні раптом поїхати на відпочинок — підведеш замовника. Однаково зазвичай доводиться вносити останні правки телефоном під час посадки на рейс — це класична історія з життя кожного фрилансера.

виявляєте слабину — вигораєте, демотивуєтеся чи хворієте, — сходите з дистанції та вмиль втрачаєте заробіток.

3. Командної роботи.

Найпоширеніша причина, чому з фрилансом може не скластися: багатьом бракує підтримки, відчуття спільної мети та цілісного проєкту. Коли щось іде не так, офісний працівник може поскаржитися колегам. Коли щось виконав добре — похвалитися досягненнями. На фрилансі ти сам посеред океану. На тобі — цілковита відповідальність за результат. Треба мати внутрішній стрижень, щоб працювати однаком і не потребувати зовнішньої мотивації та підтримки.

У мотиваційних книжках часто пишуть, як важливо потрапити в правильну атмосферу. Коли ви частина команди натхненних людей, у якій кожен до чогось прагне, — це рятує в моменти відчаю. Фрилансер мусить щодня надихати себе сам. Інколи (особливо в умовах повномасштабної війни та вимкнень електрики) це напрочуд важке завдання.

Існує лайфхак, як можна частково подолати таку проблему. Знайдіть людину, яка теж працює на фрилансі та з якою можна перекидатися голосовими повідомленнями: ділитися наболілим, розповідати про різноманітні робочі ситуації, обговорювати замовників і свої плани на місяць та загалом на життя. Маю таку подругу, яка теж працює з текстами: ми спілкуємося через голосові вже понад рік. Письмові повідомлення — це не те. Коли проговорюєш, структуруєш думки — маєш значно кращий ефект, аніж від листування. Звісно, це не замінить цілої команди, але дещо рятує від почуття, наче ти один гребеш у човні посеред безкрайого океану.

4. Нагоди вчитися в досвідченіших колег.

Звісно, можна (і треба) відвідувати курси й тренінги. Але можливість підглядати, як працюють досвідченіші колеги, та вчитися в них, розв'язуючи разом реальні робочі завдання, — незамінна штука. На фрилансі, на жаль, цього немає. Особисто для мене це найголовніший мінус.

Тому один з найкращих сценаріїв — приходити у фриланс не з нуля, а після того, як попрацюєте в гарних командах і набудете завдяки їм якомога більше досвіду.

НВ

Примітка на полях

Допомагають також інші групові заняття: уроки англійської офлайн, спортивні тренування, волонтерство в групі людей, книжкові клуби. Коли я почала ходити на балет та роззнайомилася з іншими танцівницями нашої групи, раптом зрозуміла, що спілкування в роздягальні та під час заняття компенсують мені брак офісних розмов. Тому якщо ви не глибокий інтроверт, подумайте про це. Для мене було відкриттям, що фрилансер може шукати й знаходити колектив деінде поза роботою — довкола творчості, спорту або навчання.